

GRAĐEVINSKI PRAVILNIK GRADSKJE OPŠTINE SUBOTICE IZ 1938. GODINE¹

Dr Viktorija Aladžić

UDK: 349.442(497.113 SUBOTICA)"1938.godine"

Rezime: Godine 1931. donet je jedan od najvažnijih pravnih dokumenata o izgradnji gradova u kraljevini Jugoslaviji – Građevinski zakon. Tada je prvi put bilo određeno da svaki grad i varošica u zemlji moraju imati regulacioni plan, uredbu o njegovom izvođenju i građevinski pravilnik. Sveobuhvatnost ovoga zakona je bila njegova osnovna karakteristika. Veće grada Subotice je 1938. godine, na osnovu paragrafa 3. i 6. Građevinskog zakona i paragrafa 90. Zakona o gradskim opštinama, a po predlogu Gradskog građevinskog odbora donelo Građevinski pravilnik gradske opštine Subotice. To je bio najsveobuhvatniji Građevinski pravilnik ikada urađen za grad Suboticu. Primena Građevinskog pravilnika ubrzo je obustavljena izbijanjem Drugog svetskog rata. Društveno-političke promene posle rata uslovile su donošenje novih zakona i promene u načinu planiranja i izgradnje gradova u novoj državi Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji.

Ključne reči: Građevinski zakon, Građevinski pravilnik, Kraljevina Jugoslavija, gradska opština Subotica

Godine 1931. donet je jedan od najvažnijih pravnih dokumenata o izgradnji gradova u kraljevini Jugoslaviji – Građevinski zakon.² Tada je prvi put bilo određeno da svaki grad i varošica u zemlji moraju imati regulacioni plan, uredbu o njegovom izvođenju i građevinski pravilnik. Sveobuhvatnost ovoga zakona je bila njegova osnovna karakteristika. Veće grada Subotice je 1938. godine, na osnovu paragrafa 3. i 6. Građevinskog zakona i paragrafa 90. Zakona o gradskim opštinama, a po predlogu Gradskog građevinskog odbora donelo Građevinski pravilnik gradske opštine Subotice.³ To je bio najsveobuhvatniji Građevinski pravilnik ikada urađen za grad Suboticu.

Pravilnik se sastojao od uvodnog dela i osam odeljaka. U uvodnom delu objašnjeno je u kojim slučajevima se primenjuje pravilnik:

Uređenje (podizanje, izgrađivanje, proširenje, asanacija itd.) održavanje i prepravka svih vrsta građevina, kao i zaštita javnih

¹ Aladžić, Viktorija; *Uticao Zakonodavstva na prostorni razvoj Subotice od XVIII veka do druge polovine XX veka*, Beograd, 2007, 159 – 169, (Doktorska disertacija u rukopisu)

² Krstić, Branislav; Pajović, Dušanom; *Zakonodavstvo urbanizma, arhitekture, baštine, čovjekove sredine, prostornog uređenja*. Beograd: Naučna knjiga, 1987, 538 – 548. Službene novine Kraljevine Jugoslavije br 133, od 16. juna 1931.

³ *Građevinski pravilnik gradske opštine Subotice*, Subotica: Gradska štamparija i knjigoveznica, 1938.

*građevinskih interesa na celoj teritoriji grada Subotice vršiće se po prvom i trećem delu Građevinskog zakona, po ovom Pravilniku, regulacionom planu i uredbi o njegovom izvođenju.*¹

Pored primene definisan je pojam građevine prema Građevinskom zakonu gde su obuhvaćeni svi elementi grada: zgrade svih vrsta, ulice, trgovi, putevi, vrtovi, parkovi, igrališta, groblja, slagališta drva, sajmišta, aerodromi, mostovi, propusti, nasipi, otkopi, kejovi, kanali, vodovodi, kanalizacije, instalacije osvetljenja, podzemne benzinske stanice, bunari, ograde, oglasne table i stubovi, kiosci, železnice, tramvaji, poštansko – telegrafsko – telefonske i druge instalacije, dizalice, liftovi, centralna i etažna grejanja kao i uopšte gradnje koje su u javnom interesu.

U prvom odeljku pravilnika navedeni su Propisi o gradilištu, koji obuhvataju definiciju gradilišta. Prema ovome gradilište postaje kad se zemljište predvidi za gradilište Uredbom o izvođenju Regulacionog plana, kad Gradsko poglavarstvo odobri parcelaciju po Građevinskom zakonu i kada Gradsko poglavarstvo izda građevinsku dozvolu. Parcelacija zemljišta ili deoba parcela mogla se vršiti samo na osnovu regulacionog plana odobrenog od Gradskog poglavarstva. Uz molbu za parcelisanje zemljišta potrebno je bilo priložiti dokaz molioca o svojini, protokol regulacije, plan parcelacije sa visinskim kotama i skicu sa rasporedom ograda. Samim odobrenjem parcelacije Opština je postajala posednik onog dela zemljišta koje je prema planu parcelacije predviđeno za saobraćajne ili zelene površine. Ove su se površine ustupale Opštini besplatno i besteretno, te je vlasnik bio obavezan da o svom trošku u državnom katastru sprovede promenu kulture, te u zemljišnoj knjizi prenos vlasništva. Kao garanciju vlasnik je morao u gradsku blagajnu položiti 300 dinara za ustupljenu površinu od 700 m², a preko te površine još 0,25 dinara po m². Pripajanje čestica bilo je dozvoljeno samo u slučajevima ako nova površina ne gubi na svojoj pravilnosti i ako se time smanjuje opasnost od požara. Insistiralo se takođe na tome da stranice gradilišta moraju približno da zaklapaju prav ugao.

Tačka pet ovog odeljka definisala je širine uličnog dela parcele i širine ulica. Budući da je prema Građevinskom zakonu teritorija grada regulacionim planom i uredbom o njegovom izvođenju bila podeljena na građevinske zone prema karakteru već izgrađenih naselja, bilo je predviđeno da u gustom naselju minimalna površina gradilišta bude 300 m² i minimalna dužina parcele prema ulici 12 metara. U srednjem naselju dozvoljena najmanja površina gradilišta iznosila je 360 m², te najmanja dužina parcele prema ulici 14 metara. U retkom naselju najmanja površina gradilišta bila je predviđena od 600 m², i najmanja dužina uličnog fronta od 18 metara. U sva tri slučaja bila su dozvoljena odstupanja ukoliko postojeći izgrađeni objekti nisu dozvoljavali pridržavanje ovim pravilima. Nova zgrada morala je da se gradi u skladu sa licem jedne od susednih zgrada.

Za vile i letnjikovce najmanja površina gradilišta bila je 1.000 m², i najmanja dužina fronta 20 metara, u slučaju manjih preduzeća bile su predviđene iste minimalne dimenzije, dok je kod većih preduzeća minimalna površina gradilišta morala biti 2.000 m², i dužina fronta 25 metara. Razmera iskorišćenja površine gradilišta predviđala je da maksimalno iskorišćenje gradilišta u gustom naselju bude 60%, te izuzetno kod novih gradilišta sa svetlarnicama ova se iskorišćenost mogla povećati do 75%. U srednjem

¹ *Građevinski pravilnik gradske opštine Subotice*, Subotica: Gradska štamparija i knjigoveznica, 1938, 3.

naselju maksimalna iskorišćenost bila je predviđena 40% kod novih parcela i 60% kod postojećih ukoliko nemaju propisanu površinu. U retkom naselju kod novih parcela 30%, a kod postojećih ukoliko nemaju propisanu površinu 40%. U retkom naselju za vile i letnjikovce iskorišćenost gradilišta mogla je biti do 20%, a kod industrijskih objekata 60% kod novih parcela, i 75% kod postojećih, koje nemaju propisnu površinu. Za zgrade na uglu dve ulice ova iskorišćenost parcele mogla se povećati za još 10%. U gustom naselju bilo je dozvoljeno poslovne prostore graditi na celoj površini gradilišta i po potrebi osvetliti odozgo, dok se kod izgradnje stanova na spratovima, na primer, moralo pridržavati predviđene razmere iskorišćavanja. Određen razmer iskorišćavanja površine gradilišta bio je utvrđen Uredbom o izvođenju regulacionog plana za pojedinačne gradske zone.

Član 7. definisao je visinu zgrada pa je tako u gustom naselju u I građevinskoj zoni bila dozvoljena maksimalna visina od 4 sprata, a najmanje dva sprata iznad prizemlja, u II građevinskoj zoni najviše tri sprata, a najmanje jedan sprat povrh prizemlja. U III građevinskoj zoni moglo se graditi najviše dva sprata sa prizemljem ili najmanje samo prizemne zgrade. Kod retkog naselja u I zoni mogle su se graditi prizemne zgrade, a najviše dvospratne, u II zoni prizemne ili jednospratne. Odstupanja u slučaju spomenika, monumentalnih zgrada, industrijskih objekata itd. bila su takođe definisana Uredbom o izvođenju regulacionog plana. Ukoliko se novi objekat gradio u već postojećoj izgrađenoj zoni gde visina objekata odudara od ovih propisa moglo se odstupiti od propisa i prilagoditi visini postojećih zgrada. Ovim članom bile su određene i visine spratova, pa je visina suterena i mansarde mogla biti 2,5 metra, prizemlja 3,00 metra, spratova 2,80 metara, poslovne prostorije 3,50 metra, javnih lokala i kafana 4,00 metra i opet su bila dozvoljena odstupanja u specifičnim slučajevima.

Visina zgrade u pojedinim ulicama mogla je biti ista koliko i širina ulice, a najviše jedan i po puta viša od širine ulice. Visina zgrada u pojedinim ulicama je morala da ima harmoničnu celinu, te su sve zgrade na trgovima morale imati istu visinu.

U svim ulicama i na svim trgovima zgrade su se morale graditi na uličnoj regulacionoj liniji dužom stranom orjentisane prema ulici. Zgrade za stanovanje u dvorištu mogle su se postavljati samo u delovima grada gde je to bilo predviđeno regulacionim planom, a u retkom naselju nikako. Najmanja udaljenost između objekata u dvorištu morala je iznositi 6,00 metara zbog opasnosti od požara, a dvorišna zgrada za stanovanje morala je biti udaljena od začelja gradilišta najmanje 3,00 metra. Dvorišne zgrade su morale biti prizemne ili bar za sprat niže od uličnih. Podizanje zgrada za stanovanje u dvorištima kao bočna krila bilo je zabranjeno, osim ako je krilo bilo povezano sa stanom u uličnom delu zgrade, a i onda se dozvoljavalo krilo samo sa jedne strane gde je bilo pogodnije osvetljenje. U retkom naselju i stambenim naseljima bilo je zabranjeno podizanje bočnih dvorišnih krila objekta.

Što se tiče dvorišta, svako je moralo da ima pristup sa ulica, i da ima što pravilniji oblik, takođe se zahtevalo da nivo dvorišta bude takav da se atmosferska voda može sprovesti na ulicu, te da se kišnica ne vodi prema susednim parcelama. Nasipanjem se takođe nisu smele vlažiti postojeće susedne zgrade, te ako je nasipanje bilo neophodno vlasnik je morao izolovati zgrade suseda od vlage. Dvorišta zgrada za stanovanje nisu smela biti pokrivena. Dvorišta i slobodne površine su morali biti popločani materijalom nepropusnim za vodu ili obrađeni kao vrtovi ukoliko su bili odvojeni od zgrade trotoarom najmanje 75 cm širine, otpornim na vodu sa povoljnim

padom. Član deset, prvog odeljka, detaljno je definisao način izrade svetlarnika i okna za provetranje.

Drugi odeljak Građevinskog pravilnika sadržavao je Propise o izvođenju građenja odnosno tehničke, higijenske i estetske propise. Ovim propisima dozvoljeni materijal gradnje bio je prirodni i veštački kamen (armirani ili nabijeni beton), opeka, drvo, gvožđe i drugi materijal koji se odobri za zidanje. Za temelje je bio predviđen prirodni ili veštački kamen, za noseće zidove takođe kamen, opeka ili čelični bondruk, za međuspratne konstrukcije drvo, pruski svod ili armirani beton, a za krov drvo, gvožđe ili armirani beton. Zidovi od drvenog skeleta, ćerpiča i naboja nisu bili dozvoljeni u gustom naselju, već samo izvan gustog naselja u delovima predviđenim regulacionim planom. Tehnički su propisi dalje obuhvatali propise o izgradnji temelja, podruma i suterena, zidova, tavanica, krovova, pokrivača, gromobrana, zatega, stepeništa i stepenica, hodnika, dimnjaka, ložišta, sokle i rizalita, balkona i erкера, izloga, ormana za izlaganje, stepenica, klupa i drugih postrojenja izvan regulacione linije, okna za ubacivanje uglja, prozora na uličnoj liniji, ulaznih vrata, verandi, lođa i terasa, nadstrešnica itd.

Higijenski propisi su obuhvatali higijenske uslove izvođenja zgrada za stanovanje, stanova u suterenu, stanova na tavanu, osiguranje od vlage, uslove za izvođenje prozora, perionica i glačonica rublja, nužnika, nužničkih jama, pomijara, smetlišta i bunara. Smeće i otpaci su se morali odlagati u kante od pocinkovanog lima sa poklopcem, utvrđenog oblika. Smeće se odnosilo prema propisima Gradskog poglavarstva na za to zasebno određena mesta, ali dok nije uređena služba koja iznosi đubre ono se trebalo odlagati u posebne jame udaljene najmanje 8,00 metara od stambenih prostorija i bunara, i najmanje 1,00 metar od susedove zgrade. Ove jame su trebale biti zapremine od 0,50 do 1,00 m³. Takođe je svaka kuća morala imati svoj kopani ili arterski bunar dok se ne bude napravio javni vodovod.

Higijenski propisi su potom obuhvatali uputstva za građenje malih stanova, vila, zgrada u vrtu, letnjikovaca, manjih radionica u zgradama za stanovanje, trgovačkih i zanatskih radnji, pekara, sporednih i privremenih zgrada, poljoprivrednih zgrada, ledara, garaža za smeštaj i čišćenje automobila, privatnih građevina za javnu upotrebu kao što su kafane, pivnice, restorani, hoteli, sportska igrališta, obdaništa, skloništa itd, veće građevine za zanatske, trgovačke i industrijske svrhe, fabrike i preduzeća koja šire smrad. U slučaju ovakvih preduzeća, zagađivača, bio je naveden spisak preduzeća i uslov da se mogu graditi samo na mestima predviđenim regulacionim planom. Higijenski propisi odnosili su se i na izgradnju visokih dimnjaka, fabrika opeke i krečane i parnih kotlova.

Treći deo Drugog odeljka obuhvatao je estetske propise.¹ Suština ovog dela pravilnika sadržana je u prvoj tački šezdesetog člana:

Po propisima § 22 Građevinskog zakona, svaka građevina mora biti arhitektonski obrađena i imati što pravilniji oblik sa svih strana koje su vidne, da svojim izgledom, oblikom, upotrebjenim materijalom i bojom bude u skladu sa mestom i okolinom u kojoj se podiže.²

¹ *Građevinski pravilnik gradske opštine Subotice*, Subotica: Gradska štamparija i knjigoveznica, 1938, 80 – 85.

² *Građevinski pravilnik gradske opštine Subotice*: Gradska štamparija i knjigoveznica, Subotica 1938, 80.

Član 61. definisao je ograde, naime svaka parcela morala je biti ogradena sa određenim uslovima podizanja ograde prema građevinskom reonu u kojem se parcela nalazi. Sledeći član definisao je istorijske i umetničke građevine. Ovim Građevinskim pravilnikom prvi put je u Subotici definisana potreba da se zaštite i očuvaju vredne građevine kao i delovi grada i ulice od istorijskog i umetničkog značaja. Uredba o izvođenju regulacionog plana je definisala o kojim se ulicama i objektima radi, te je isto tako bilo propisano kakve se nove građevine mogu zidati u ovim zonama. Intervencije na ovim građevinama nisu bile dozvoljene bez mišljenja nadležnih vlasti, kao što nije bilo dozvoljeno ni postavljanje novih ili premeštanje postojećih spomenika bez mišljenja nadležnih.

Treći odeljak obuhvatao je detaljne propise o bezbednosti na građevinama, gde je bilo definisano i osiguranje građevina od bombardovanja i neprijateljskog napada iz vazduha, ali i svi drugi segmenti koji ostvaruju bezbednost na gradilištu i uređenje odnosa između svih učesnika i zainteresovanih strana kod izgradnje novog objekta.

Četvrtim odeljkom definisalo se izdavanje građevinske dozvole. Članom 76. bila je definisana uloga Gradskog građevinskog odbora kao savetodavnog organa Gradskog poglavarstva po svim građevinskim i tehničkim pitanjima koja su se ticala građenja i tehničkog uređenja grada. Uloga Građevinskog odbora bila je da daje svoje mišljenje i uredbe po važnim pitanjima kao što su bila izrada regulacionog plana, proširenje i naseljavanje grada izvan građevinskog reona, uređenje grada i okoline, parcelacije zemljišta, eksproprijacije, komasacije i aproprijacije, o nepropisnom građenju, o podignutim građevinama pre upotrebe, o nehygijenskim uslovima građevina, o žalbama suseda, potom da radi kažnjavanja prijavi projektanta koji se nije pridržavao zakona te

da vodi brigu o svim tehničkim i građevinskim problemima koji su u vezi sa uređenjem, ulepšavanjem, podizanjem, proširenjem i asanacijom grada, i da o tome po svojoj inicijativi podnosi Gradskom poglavarstvu svoje mišljenje sa predlogom kako ove radove treba projektovati i izvoditi.¹

Građevinska dozvola imala je važnost u trajanju od dve godine. Ukoliko se gradnja ne bi u ovom roku započela, podnošenjem molbe, rok se mogao produžiti za još dve godine.

Komisijski uvidaj, određivanje regulacionih i nivelacionih linija, nadzor nad građenjem, upotreba građevine itd. bili su definisani u petom odeljku zakona. U šestom odeljku nalazile su se posebne odredbe o građenju na teritoriji gradske opštine koja nije bila obuhvaćena regulacionim planom. Budući da je regulacioni plan obuhvatao samo teritoriju grada i neposredne okoline ovaj se deo pravilnika odnosio na građenje u okolnim selima i na salašima.

Odeljak sedmi, u prelaznim odredbama, veoma precizno definisao je granice užeg i šireg građevinskog reona i granice zaštitnog pojasa. Uz Građevinski pravilnik bio je priložen nacrt 1. (Prilog 1) u kojem je bila označena granica regulacionog plana, granice užeg i šireg građevinskog reona i granica zaštitnog pojasa odnosno plan urađen još 1934. godine. Površina teritorije užeg građevinskog reona bila je označena

¹ *Građevinski pravilnik gradske opštine Subotice*: Gradska štamparija i knjigoveznica, Subotica 1938, 113.

zatvoreno-crvenom bojom, površina šireg građevinskog reona otvoreno-crvenom bojom, a površina zaštitnog pojasa zelenom bojom.¹

U sedmom odeljku definisana je i površina gustog, srednjeg i retkog naselja, kao i neke posebne odredbe koje se odnose na gradnju u svakom od ova tri tipa naselja. Gusto naselje se prema članu 96. građevinskog pravilnika delilo na tri građevinska kruga koji su u priloženom nacrtu 2. uz Građevinski pravilnik² označeni bojama (Prilog 2). Prvi građevinski krug gustog naselja bio je prikazan smeđom bojom, a u Pravilniku su bila navedena imena svih ulica koje pripadaju ovom krugu, kao i onih koje pripadaju ostalim krugovima. Drugi građevinski krug gustog naselja bio je prikazan narandžastom bojom, a treći žutom. Uočljivo je da je zona gustog naselja bila predviđena da se prostire od današnje ulice Sonje Marinković na jugu, do Braće Majera i Miloša Obilića na severu, od Romanijske i Preradovićeve na zapadu do Đure Đakovića na istoku. Prvi građevinski krug gustog naselja obuhvatao je samo najuži centar grada, a ostala dva kruga su bila koncentrično raspoređena oko ovog.

U nacrtu 3. bilo je prikazano srednje naselje podeljeno na dva građevinska kruga (Prilog 3).³ Prvi krug je bio označen zatvoreno-sivom bojom, a drugi otvoreno sivom. Srednje naselje je obuhvatalo ostali deo grada i sve ušorene delove naselja izvan granica gradskog građevinskog reona sa Aleksandrovom, osim segedinskih vinograda odnosno Kertvaroša. Na području Kertvaroša samo su nekoliko formacija ušorenih kuća severno od kasarne i na mestu Rejnicovog placa, kao i glavne ulice oko železničke stanice bile označene kao srednje naselje.

Nacrt 4. prikazivao je retko naselje podeljeno u dva građevinska kruga, prvi krug bio je označen tamno-ljubičastom bojom, a drugi građevinski krug svetlo ljubičastom. Retko naselje se nalazilo samo na preostalom delu Kertvaroša (Prilog 4).⁴

Definisana je potom površina na kojoj se mogu graditi vile. Nacrt 5. prikazivao je zone u gradu i na Paliću u kojima je bila dozvoljena gradnja vila (Prilog 5).⁵ Površine za gradnju vila bile su podeljene na naselje za vile i osobeno naselje. Osobeno naselje, iako nije posebno opisano, označeno je drugačijom bojom duž istočne i zapadne obale Paličkog jezera, dok su severna i sevroistočna obala oko štranda bile namenjene za naselje vila. Na teritoriji grada su urbani blokovi koji se naslanjaju na Dudovu šumu takođe bili namenjeni građenju vila, kao i prostor nekadašnje Mlake na jugu grada.

Članom 107. zanatske radionice i industrijska preduzeća bili su podeljeni u pet grupa, gde su u prvoj grupi bile one radionice koje ne proizvode buku i smrad, da bi u petoj bile svrstane radionice i idustrijska postrojenja koje su opasne po okolinu zbog mogućnosti nastanka intezivne paljevine ili eksplozije. Uputstva za zanatske radionice veoma su detaljno opisivala u kojim građevinskim reonima je dozvoljena gradnja i otvaranje radionica i industrijskih preduzeća iz koje grupe.

Građevinski odbor je takođe pripremio plan za smeštaj industrije (Prilog 6).⁶ Objekti prve i druge industrijske grane mogli su se graditi u zoni u severnom delu IX kvarta i u celom XI kvartu. Objekti treće grupe industrijskih grana su se mogli graditi

¹ IAS, F:3, 3.3.1.25.

² IAS, F:3, 3.2.1.29.

³ IAS, F:3, 3.2.1.31.

⁴ IAS, F:3, 3.2.1.33.

⁵ IAS, F:3, 3.2.1.35.

⁶ IAS, F:3, 3.2.1.27.

između Senčanskog puta i pruge južno od teretne železničke stanice. Za objekte četvrte grupe industrijskih grana bile su određene njive na teritoriji Tuka, južno od XI kvarta i veoma mala površina u južnom delu XI kvarta. Zona za objekte pete grupe industrijskih grana bila je predviđena u pustari Aleksandrovo južno od nekadašnje Rajhlove ciglane pored Senčanskog puta i pruge.

U poslednjem odeljku Građevinskog pravilnika date su završne odredbe u kojima se kaže da

do izrade i odobrenja novog regulacionog plana i uredbe o njegovom izvođenju važi postojeći regulacioni plan gradske opštine Subotica, koji je odobren po Gradskom veću pod br. 392PS/13114 sen. od 1894 godine i po nadležnom Ministarstvu unutrašnjih poslova pod brojem 54834/1895 god, kao i regulacioni plan IX, X i XI kvarta grada koji je odobren po Gradskom veću pod br. 257PS/23023 sen. od 1925 godine.

Novi Građevinski pravilnik postao je pravosnažan mesec dana nakon objavljivanja u »Službenom listu Dunavske banovine«. Ovaj Građevinski pravilnik se primenjivao vrlo kratko, jedva tri godine do izbivanja Drugog svetskog rata. Društveno-političke promene posle rata uslovile su donošenje novih zakona i promene u načinu planiranja i izgradnje gradova u novoj državi: Federtivnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji.

Prilog 1 – Plan užeg i šireg građevinskog reona i zaštitnog pojasa iz 1934. godine

Prilog 2 – Plan građevinskog kruga gustog naselja

Prilog 3 – Plan građevinskog kruga srednjeg naselja

Prilog 4 – Plan građevinskog kruga retkog naselja

Prilog 5 – Plan naselja za vile i osobena naselja

Prilog 6 – Plan za smeštaj industrije

LITERATURA

- [1] Aladžić, Viktorija; Uticaj zakonodavstva na prostorni razvoj Subotice od XVIII do druge polovine XX veka, Beograd, 2007. (Doktorska disertacija u rukopisu)
- [2] Aladžić, Viktorija; Vujnović Prčić, Gordana; Grlica, Mirko; Vaš, Geza; Građansko društvo i arhitektura u Subotici 1867 – 1914. Subotica, 1997. (u rukopisu)
- [3] Aladžić, Viktorija; Nastanak i razvoj najamnih kuća u Subotici tokom XIX i početkom XX veka. Beograd, 2000. (magistarska teza – u rukopisu)
- [4] Grupa autora; Građevinski pravilnik gradske opštine Subotice, Subotica: Gradska štamparija i knjigoveznica, 1938.
- [5] Krstić, Branislav; Pajović, Dušan; Zakonodavstvo urbanizma, arhitekture, baštine, čovjekove sredine, prostornog uređenja. Beograd: Naučna knjiga, 1987.
- [6] Mačković, Stevan; Sresko načelstvo Subotica (1934 – 1941). Ex Pannonia 4, Subotica: Istorijski arhiv, 1998, 25.
- [7] Popović, Dr Miroslav; Dinić, Dr Jovan; Urbano geografska proučavanja naselja Jugoslavije – Primer velikog panonskog naselja Subotice. Beograd: Privredni pregled, 1978.
- [8] Pušić, Dr Ljubinko; Urbanistički razvoj gradova u Vojvodini u XIX i prvoj polovini XX veka. Novi Sad: Matica Srpska, 1987.
- [9] Vojnović, Emil; Organizacija mesne vlasti 1743 – 1918 u Subotici. Koreni, Subotica: Istorijski arhiv, 1991.
- [10] Grupa autora; Urbano planiranje u Srbiji 19. i 20. veka. Beograd: Studijski i dokumentacioni materijal za Prostorni plan SR Srbije, 1983.
- [11] Petrović, Kosta; Uređenje gradova. Beograd: Savez sokola Kraljevine Jugoslavije, 1938.

BUILDING RULE BOOK OF A TOWN SUBOTICA FROM 1938.

Summary: *In the year 1931. government passed one of the most important legal documents on building towns in kingdom Yugoslavia - Building Law. It was then, for a first time ordered, that every town and settlement must have Regulation plan, Decree of Implementation of the Regulation plan and Building Rule Book. The main characteristic of The Building Law was it's al-inclusivness. Subotica Town Council in 1938, according to the 3th and 6th paragraph of The Building Law, the paragraph 90th from The Law of town comunes and according the recommendation of Town Building Commettee, adopted Building Rule Book of Town Subotica. It was the most detailed Building Rule Book ever made in Subotica. But it was implemented very shortly bacuse the Second World War broke out. Socio-political changes after the war caused adoption of a new Laws and changes in planning and building cities in a new country Federal People's Republic of Yugoslavia.*

Key words: *Building Law, Building Rule Book, Kingdom Yugoslavia, Town Subotica*